

Допрофільна підготовка, її роль у виборі профілю навчання у старшій школі та набуття майбутньої професії

Одним із ключових питань, яке поставила держава перед освітянами, - це забезпечення рівного доступу не просто до освіти, а до якісної освіти, необхідність своєчасного і правильного реагування на потреби суспільства. На відміну від традиційної моделі освіти, яка базувалась на простому засвоєнні і відтворенні інформації, головна мета освіти ХІ століття – це всебічний розвиток особистості. Такий напрямок навчання дає людині можливість підготуватися до майбутнього в швидкоплинних умовах соціокультурного життя і професійної діяльності.

Тому завдання школи полягає в тому, щоб передати глибокі загальнокультурні основи, розвивати здібності, властивість легко адаптуватися до динамічних умов особистого, соціального і професійного життя. Є необхідність закласти в учнях глибокі теоретичні основи і розвиток практичних навичок у певній сфері майбутнього професійного життя.

Перехід загальноосвітнього закладу до профільного навчання має свою мету:

- *підвищення якості загальної освіти, забезпечення загальноосвітньої підготовки в кількох галузях;*
- *врахування індивідуальних нахилів і потреб, забезпечити наступність між загальною і професійною освітою;*
- *розширення можливості соціалізації учнів.*

Профільне навчання в гімназії реалізується за рахунок:

- *профільних класів(два напрями: суспільно – гуманітарний і природничо – математичний);*
- *допрофільна підготовка учнів(поглиблене вивчення предмету, введення спецкурсів).*

Основна дидактична проблема закладу – забезпечення наступності загальноосвітніх програм і програм професійного спрямування, що дозволяє надати школярам можливість:

- *отримати глибокі якісні знання у відповідних галузях;*
- *успішне завершення базової освіти з базових предметів;*
- *забезпечення профільного навчання спецкурсами.*

Стратегія профільного навчання включає п'ять компонентів – профільність, профорієнтація, соціалізація, здоровий спосіб життя, громадянськість.

У закладі розроблена **програма профільного навчання, алгоритм дії, що включає наступні питання:**

- *організація соціального опитування;*

- формування кадрових, навчально-методичних, матеріально-технічних ресурсів;
- заключення угод з вищими навчальними закладами, міським центром зайнятості;
- формування навчального плану.

Передумовою до профільності є допрофільна підготовка школярів.

Допрофільна підготовка – система педагогічної, психолого-педагогічної, інформаційної та організаційної діяльності, яка допомагає визначенню учнів старших класів основної школи у вибранні ними профільних напрямів майбутнього навчання та широкої сфери наступної професійної діяльності (у тому числі у відношенні вибору профілю та конкретного місця навчання на старшому ступені школи або інших шляхів продовження освіти).

Поняття «допрофільна освіта» є новим для вітчизняної педагогічної науки та практики. Уперше воно з'явилося і «набуло права» в Концепції профільного навчання у старшій школі.

Згідно з Концепцією, **допрофільна підготовка** здійснюється у 8-9-х класах із метою професійної орієнтації учнів, сприяння у виборі ними напряму профільного навчання у старшій школі. Вона **передбачає**:

- *Аналіз можливостей освітнього закладу;*
- *Аналіз програм та курсів за вибором;*
- *Складання інформаційної картки про напрямки й можливості профільної підготовки, яку треба поширювати й серед учнів профільних класів;*
- *Анкетування учнів 8-9 класів та узагальнення результатів;*
- *Діагностику індивідуальних особливостей школярів;*
- *Добір педагогічних кадрів для проведення курсів за вибором.*

Форми реалізації допрофільної підготовки:

- *Запровадження курсів за вибором;*
- *Поглиблене вивчення окремих предметів на диференційованій основі;*
- *факультативи;*
- *предметні гуртки;*
- *наукові товариства учнів;*
- *Мала академія наук.*

Відпрацьований **алгоритм організації допрофільної школи**, що включає проведення широкої інформаційної роботи серед **учнів 8-9 класів та їх батьків** щодо вибору учнями напряму (профілю) навчання.

Учні повинні знати «освітню карту» міста, району, а саме:

- *загальноосвітні навчальні заклади у зоні доступності, де реалізується профільне навчання;*
- *позашкільні навчальні заклади та установи;*

- професійно-технічні, вищі навчальні заклади, а також напрями навчання у них, умови прийому та навчання, перспективи подальшого працевлаштування.

- Системно вивчати запити школярів та їх батьків.

- Провести психолого-педагогічну діагностику (бесіди, анкетування, консультації, тестування) з метою виявлення якостей, які важливі при виборі професії.

- Узагальнити результати дослідження та виявити профілі, що користуються найбільшим попитом серед школярів.

- Проаналізувати та надати інформацію учням та батькам щодо перспективи соціально-економічного розвитку району, області, потреб місцевого ринку праці, розмірів заробітної плати тощо.

Процес профільної орієнтації, який проводиться в основній школі не обов'язково обмежувати лише періодом 8-9 класу, визначеним Концепцією профільного навчання для проведення допрофільної підготовки. У зв'язку з урахуванням вікових психологічних особливостей школярів цей процес можна розпочинати вже з 5-го класу, виділяючи такі етапи й відповідний до кожного з них зміст, форми та методи .

5-7 класи – формування у школярів особистісного змісту в набутті пізнавального досвіду й інтересу до професійної діяльності; уявлення про власні інтереси й можливості. На цьому етапі важливо передбачити залучення учнів до діяльності розвиваючого характеру, орієнтовану на набуття первинного досвіду в різноманітних сферах соціально-професійної практики як під час навчального процесу, так і в позаурочний час.

8-9 класи – уточнення освітнього запиту на факультативних і гурткових заняттях, під час проведення курсів за вибором, групове та індивідуальне консультування з метою виявлення й формування адекватного прийняття рішення щодо вибору профілю навчання; формування освітнього запиту, що відповідає інтересам і здібностям, ціннісним орієнтаціям учнів.

В 9 класі можливим є здійснення поглибленої допрофільної підготовки. Це етап диференціації пізнавальних здібностей учнів і “м'якої профілізації” навчання. Але, з огляду на вищесказане, помилковим є твердження, що концепцію допрофільної підготовки треба планувати для реалізації за один дев'ятий клас. Це нереально з кількох причин. По-перше, уже пізно, думки учня вже «зайняті»; по-друге, у сім'ї та в учня вже домінують кон'юктурні міркування; по-третє, освіта - важкий та життєво важливий процес, його треба реалізувати так, щоб потім учень усе життя отримував радість і задоволення від вибраної професії, а не мучився від того, що дуже часто змінює роботу. Тому ми ввели пропедевтику допрофільного навчання, починаючи з п'ятого класу. Пропедевтичний етап озволяє диференціювати основний контингент учнів у відповідності до їхніх потреб у різних аріантах допрофільної підготовки.

Реалізація допрофільності здійснюється на основі навчального плану закладу, інваріантної та варіативної складової, в якій передбачено додаткові години на вивчення предметів інваріантної частини, на курси за вибором, спецкурси, факультативні заняття.

Навчальним планом передбачено природничо – математичний напрям та суспільно – гуманітарний.

Допрофільна підготовка забезпечена за рахунок варіативної складової: спецкурсів з фізики, хімії, математики, логіки, українознавства, англійської, німецької, української мови.

Для успішного впровадження як профільної, так і допрофільної підготовки необхідно створити **кадровий потенціал**. Сьогодні у закладі працює 32 педпрацівники, з них: спеціалістів вищої категорії - 27, 1к - 2, 2 - 2, молодих спеціалісти -1; учителів – методистів -10, старших учителів -7

У гімназії створена **модель методичної роботи, що передбачає:**

- *вчасне інформаційне забезпечення;*
- *вивчення нормативних документів, активна робота в ШМО, творчих групах, підвищення рівня педагогічної майстерності, впровадження інноваційних технологій, проведення семінарів, конференцій з обміну досвідом тощо.*

Разом з педагогічним колективом адміністрація закладу проводить **підготовку учнів до вибору профілю навчання, яку можна умовно розділити на 3 етапи:**

I етап – *організація і проведення інформаційно – роз'яснювальної роботи з учнями та їхніми батьками про мету і завдання допрофільної підготовки;*

- *проведення дня відкритих дверей, зустрічі з викладачами вузів, представниками різних професій;*

- *анкетування серед восьмикласників з метою попередньої діагностики їх освітніх потреб.*

- *організація поглибленого вивчення предметів з метою формування в учнів стійкого інтересу до предмета, розвиток їх здібностей.*

Поглиблене вивчення окремих предметів здійснюється тільки за програмами та підручниками, затвердженими МОН України.

II етап – навчання у 9-х класах.

Під час проведення допрофільної підготовки в 9 класах необхідно врахувати організаційні моменти:

- *екзамени за вибором мають враховувати майбутній профіль навчання на старшому ступені загальної освіти;*

- *необхідно орієнтувати профорієнтаційну роботу на потреби ринку праці та відповідні потреби й можливості освітніх послуг, які може надавати школа;*

- *потрібно передбачити в навчальних планах 9 класів можливості освітні послуг за рахунок варіативної частини.*

Шетап – по закінченню 9 класу. Повторне анкетування (вияв готовності до навчання у профільній школі).

Основні складові:

- анкетування з метою внесення коректив у модель допрофільного навчання;

- складання індивідуальних передпрофільних карт;

- введення курсів за вибором у поєднанні з поглибленим вивченням окремих предметів.

З метою повної реалізації програми допрофільного навчання слід **чітко дотримуватись певних вимог при проведенні курсів:**

- перелік курсів формується на основі діагностики;

- курси можуть бути і короткочасними;

- зміст курсів формує інтерес до певного профілю;

- перелік курсів має бути достатнім для можливості реального вибору восьмикласників;

- учень має бути поінформованим про профільні напрями і можливість відвідати їх.

Крім того маємо **додаткові можливості для організації допрофільної підготовки**, а саме:

- залучення викладачів вузів до проведення курсів;

- участь дітей у позашкільній роботі;

- використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій;

- зв'язок з міським центром зайнятості, підприємствами міста, району.

Значну роль відіграють показники вивчення індивідуальних особливостей учня, серед них – методики, доступні дітям, батькам, вчителям; анкети; збір даних від оточуючих.

Ефективність допрофільної підготовки залежить від ряду факторів, зокрема від профорієнтаційної роботи, що сприятиме прийняттю учнями рішень про вибір напрямку і створенню умов для підвищення ступеня готовності підлітків до свідомого, соціального і культурного самовизначення.

Аналізуючи подальше працевлаштування випускників школи, ми звернули увагу на те, що у 2010-2011 навчальному році 98% учнів природничо–математичного напрямку продовжили своє навчання за технічними спеціальностями. Із випускників суспільно – гуманітарного напрямку 83% учнів обрали економічні спеціальності, 15%-гуманітарні.

Інтереси учнів і плани батьків рік від року змінюються, як змінюються й поняття престижності професії в самому суспільстві. Поки що не завжди вдається переконати учнів і батьків, що людині не варто зв'язувати подальшу долю, з можливо, й престижною професією, але не такою, яка відповідає інтересам, здібностям, успішності, темпераменту. Тому перед школою постала задача дати можливість дитині вивчити свої власні профорієнтаційні

потреби, а батькам замислитись про реальні можливості та здібності їхніх дітей. З цією метою у закладі працює **психологічна служба**, яка проводить психолого–педагогічну діагностику(бесіди, анкетування, консультації, тестування) з метою виявлення якостей, які важливі при виборі професії. До цієї роботи залучаються класні керівники, вчителі–предметники, батьки, діти.

Чому так важливо допомагати дітям 8-9-х класів пізнавати й розвивати свої здібності?

На сьогоднішній день поняття професіоналізму змінилось. Тепер фахівець повинен бути компетентний у багатьох питаннях, тобто постійно вчитись, а значить освіта має бути безперервною. Тому школа прагне до раннього визначення професійного вибору дітьми, для цього вводиться допрофільне навчання, а з іншого боку, ринкова економіка примушує людей часто змінювати не тільки місце роботи, а й професію. Принцип «освіта на все життя» змінюється новим - «освіта впродовж усього життя». На допрофільну орієнтацію учнів впливають, з одного боку, суспільство, люди, престижність, а з іншого - внутрішні, особисті умови.

Важливу роль у підтримці вибору допрофільного навчання відіграє результативність учнів із базових предметів на рівні школи, району, міста, що підтверджує їх зацікавленість до предметів: наприклад, призові місця в районних математичних та мовних конкурсах, у районних, міських, обласних олімпіадах з математики, правознавства, історії, іноземних мов, української, російської мови; участі у конкурсі – захисті наукових робіт в обласному відділенні МАН.

З власного досвіду знаємо, що допрофільне навчання не обов'язково вплине на остаточний вибір учнями роду занять у дорослому житті. Дітям властиво змінювати свої плани. Тому після закінчення допрофільного навчання доцільно проводити повторне анкетування та профконсультації для дев'ятикласників з метою дати їм якомога більше можливостей для самоаналізу.

Однак допрофільне самовизначення необхідне,- бо це шлях до саморозвитку й самопізнання. Дитина у віці 14-15 років здатна дати оцінку своїм здібностям, інтересам, схильностям, якщо запропонувати для цього цікаві тести, запросити до співпраці батьків. «У підлітків,- підкреслює Є.А. Мілерян,- спостерігається велика в порівнянні з молодшими школярами планомірність, вдумливість, кмітливість, наполегливість у досягненні своїх цілей. Поряд з цим у них значно зменшується, а іноді і повністю зникає хаотичність пробно-пошукових дій. Учні цього віку вже можуть аналізувати умови більш складних конструктивних завдань. Створені та зібрані ними конструкції вони розглядають як єдине ціле. Підлітки здатні не тільки бачити помилки в зібраній конструкції, але і знаходити шляхи їх виправлення. У процесі оволодіння шкільними знаннями значно удосконалюється технічне мислення. Вони привчаються довільно керувати своєю увагою».

На ряд важливих проблем у розвитку особистості учнів допрофільних класів звертає увагу С.Д. Максименко, зокрема, на те що «підлітковий вік, як відомо, завершується з появою, психічного новоутворення – самосвідомості» (Л.С. Виготський) та відбувається те, що І.С. Кон назвав «відкриттям свого внутрішнього світу, а саме полягає у відокремленні інстанції внутрішнього досвіду, яка називається «Я». Психічне новоутворення (самосвідомість) та загострене прагнення до соціальної повноцінності руйнує стару соціальну ситуацію і приводить до створення нової. Схематично її можна зобразити так: мій внутрішній «світ – я – моє майбутнє».

Організація процесу навчання має реально забезпечити оптимальний варіант цього усвідомлення для конкретної особи. Важлива роль належить вивченню індивідуальних особливостей. Це і щоденні спостереження, анкети, вивчення успішності. Слід намагатися аналізувати не тільки результат діяльності, а й сам процес діяльності. Так відповіді учнів зможуть дати інформацію про прояв і стійкість індивідуальної активності, зокрема: про готовність тривалий час займатися справою, про постійність позакласних захоплень.

Дослідження показують, що успіхи у навчанні є значущими при виборі допрофільного навчання. Маючи дані про індивідуально – психологічні особливості учня, аналізуючи процес навчання і виховання, педагоги зможуть допомогти дитині зробити допрофільний, а потім профільний і професійний вибір.

Література

1. Бібік Н. М. Проблема профільного навчання в педагогічній теорії практиці. / Н. М. Бібік // Профільне навчання : Теорія і практика: 36. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К.: Пед.Преса, 2006. – с.23–29.

2. Бурда М. І. Особистісна орієнтація змісту профільного навчання / М. І. Бурда // Профільне навчання: Теорія і практика: 36. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К.: Пед.Преса, 2006. – с.100–104.

3. Губачов О. Побудова структурно-функціональної моделі індивідуалізації допрофільної підготовки учнів основної школи: дидактичні аспекти / О. Губачов // Освіта і управління. – 2007. – Том 10. – N 1. – С. 57–62.

4. Державний стандарт базової і повної середньої освіти./ Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. N 24.

5. Концепція профільного навчання в старшій школі: за станом на 27 березня 2007 р. / Затверджено Рішенням колегії Міністерства освіти і науки України 25.09.2003 N10/12-2.

6. Максименко С. Д. Психологічний супровід профільного навчання / С. Д. Максименко // Профільне навчання: Теорія і

практика: 36. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К.: Пед. Преса, 2006. – с. 36–40.

7. Милерян Е. А. Психология формирования общетрудовых политехнических учений / Е. А. Милерян – М., «Педагогика», 1973. – 300 с.

8. Рибалка В. В. Психологічна допомога особистості учня як суб'єкта профільного самовизначення / В. В. Рибалка // Профільне навчання: Теорія і практика: 36. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К.: Пед.Преса, 2006. с.43–46.

9. Сидоренко О. Л. Профільна освіта і професійна орієнтація в школі взаємопов'язані складові соціалізації учнівської молоді / О. Л. Сидоренко // Профільне навчання: Теорія і практика: 36. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К.: Пед. Преса, 2006. – с. 85–89.

10. Шпрангер Э. Основные идеальные типы индивидуальности: Психология личности / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтера, А. А. Пузыря. – М., 1982.

Сергєєва Т. О.

Основні аспекти психологічної адаптації учнів 5-х класів

Особливості учнів даного віку диктують необхідність систематичного підходу до їх врахування під час навчального процесу, метою якого є не тільки навчити, а, перш за все, розвинути й виховати особистість. За тлумачним словником «особистість» - це персонна або індивідуум, носій неповторних, суто індивідуальних рис, даних, які відрізняють його від інших людей. У зовнішньому вияві – це колір очей і волосся, форма обличчя тощо. Кожна дитина – об'єкт замилювання й обожнювання, вона завжди любима, особлива і неповторна. Залюбки відвідує школу, рівно навчається. Чому ж при переході до 5-ого класу почасти починають відчувати труднощі, а інколи й кризу цього періоду?

Цьому є чимало причин, які зумовлені віковими особливостями учнів. По-перше, багато хто з них переживає так званий «синдром позбавлення мами», у даному разі – класовода, який один викладав усі шкільні предмети, добре знав можливості, здібності, рівень потенціалу кожного учня, проводив з ними дозвілля. При переході ж до 5-ого класу учень дещо «губиться» для різних учителів-предметників, вимоги яких теж різні, а часто й не виправдано завищені. Можливо тому, що викладають вони переважно у старших класах, а може недостатньо знайомі з навчальними програмами для початкової школи й не володіють методикою роботи з молодшими учнями. Тому вчителі-предметники повинні глибоко продумувати й ретельно добирати методи й форми початкової діяльності для п'ятикласників, які не будуть